

Спеціалізованій вченій раді
Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх
справ

ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК
офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора Кучинської Оксани Петрівни
на дисертацію Симоненко Наталії Олександрівни “Розслідування
зґвалтувань минулих років”, подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний
процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова
діяльність

Вивчивши дисертацію Симоненко Наталії Олександрівни на тему
“Розслідування зґвалтувань минулих років” та її автореферат, а також
ознайомившись з публікаціями з теми дисертації, враховуючи ступінь
наукових розробок з проблем, що поставлені в дисертації, та потреб сучасної
практики, вважаю, що тема дисертаційного дослідження є актуальною, як з
точки зору теорії, так і практики.

Зі змісту ст. 2 КПК випливає, що є три завдання кримінального
судочинства: 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних
правопорушень; 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників
кримінального провадження; 3) забезпечення швидкого, повного та
неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто
вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в
міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений,
жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і

Вх. №		1020	
05		03	
кількість аркушів:		20	
1		18	

1

щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи становлять собою велику суспільну небезпеку, характеризуються виключною аморальністю та цинічністю дій винних. Вони, у більшості випадків, пов'язані з посяганням на статеву свободу особи або її статеву недоторканість, такі злочини грубо принижують гідність потерпілої від злочину особи, заподіюють їй глибоку психічну травму, можуть завдати серйозної шкоди її здоров'ю. Ці злочини є надзвичайно небезпечними. До злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, норми про відповідальність яких об'єднані в розділі IV Особливої частини КК України, віднесено і зґвалтування.

На сучасному етапі сексуальне насильство вважається одним з найсерйозніших порушень прав людини. Держави зобов'язані вживати всіх заходів для розслідування, попередження та покарання за різні форми сексуального насильства. Отже, аналізуючи проблему сексуального насильства, варто виходити з теорії системності, оскільки лише цей підхід може забезпечити об'єктивність і різнобічність бачення й розуміння досліджуваного явища, що дозволить зробити сутнісні висновки стосовно розслідування та протидії різним злочинним виявам сексуального насильства в суспільстві, державі та кожній сім'ї.

Як свідчить офіційна статистика Генеральної прокуратури України, на яку посилається авторка у дисертаційному дослідженні, кількість учинених зґвалтувань збільшується, а рівень розкриття погіршується, що і робить дану проблематику досить актуальною.

Законом України від 06.12.2017 р. №2227-VIII "Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами" було внесено істотні зміни до КК України. Зокрема, що стосуються злочинів проти

статевої свободи. Згідно з даними офіційного сайту Верховної Ради зміни повинні набути чинності 11.01.2019 р., що свідчить про актуальність теми дослідження.

Проблеми методики розслідування окремих видів злочинів на фундаментальному рівні досліджували Ю. П. Аленін, Л. І. Аркуша,

В. П. Бахін, В. Д. Берназ, Р. С. Белкін, В. В. Бірюков, В. І. Бояров, А. Ф. Волобуєв, В. К. Весельський, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, В. Я. Горбачевський, А. В. Іщенко, О. Н. Колесниченко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, О. П. Кучинська, В. В. Лисенко, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, О. І. Мотлях, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, Д. Б. Сергєєва, О. В. Таран, О. Ю. Татаров, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалова, В. Г. Хахановський, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько, В. Б. Щур та ін.

Деякі питання розслідування статевих злочинів на дисертаційному рівні та в інших дослідженнях розглядали вчені В. К. Гавло, І. Ф. Герасимов, А. А. Ейсман, Ю. В. Кадонцев, Л. Л. Каневський, А. Ю. Лісова, О. В. Ляліна, П. І. Люблінський, С. П. Мітрічев, І. А. Ніколайчук, В. А. Образцов, Н. А. Селіванов, Л. А. Сергєєв, В. Г. Танасевич, В. М. Топорков, Є. С. Хижняк та ін.

Вагомий науковий внесок цих учених у розроблення зазначеної проблематики є беззаперечним, але на думку дисертантки, потребує більш детального наукового дослідження.

Наразі перед слідчими виникають численні труднощі, пов'язані з недосконалістю кримінального процесуального законодавства та відсутністю чіткої взаємодії слідчого з оперативними працівниками щодо розшуку підозрюваного під час розслідування зґвалтувань минулих років. Відтак, існує потреба в науковому забезпеченні нормативно-правового регулювання та практики реалізації повноважень слідчого щодо розслідування зґвалтувань минулих років, з урахуванням положень сучасного кримінального процесуального законодавства.

Тому є всі підстави стверджувати, що обрана дисертанткою тема для дослідження має комплексний і пріоритетний характер, важливе теоретичне та прикладне значення та високий рівень актуальності та обумовлена надзвичайною соціальною небезпекою зазначених злочинів та відсутністю наукової розробки проблем методики розслідування зґвалтувань минулих років на тлі не досить високого професійного досвіду сучасних слідчих.

Про актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження може свідчити також те, що дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 р., затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275 (п. 7. Актуальні проблеми реалізації кримінального процесуального законодавства та розслідування злочинів), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 жовтня 2013 р. (протокол № 28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 25 лютого 2014 р. (протокол № 2) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. № 1000, 2014 р.). виконана відповідно до основних положень Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 31/2008, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016 – 2020 роки, затверджених 03 березня 2016 року на загальних зборах Національної академії правових наук України.

Зважаючи на мету дисертаційного дослідження, дисертантка систематизувала наукові дослідження, присвячені різним аспектам розслідування зґвалтувань минулих років; визначила поняття зґвалтувань минулих років; охарактеризувала способи вчинення та слідову картину

досліджуваних злочинів; розкрила криміналістично значущі ознаки особи злочинця та особи потерпілого; визначила типові слідчі ситуації та версії розслідування зґвалтувань минулих років; розробила систему тактичних прийомів проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування зґвалтувань минулих років; обґрунтувала доцільність використання зарубіжного досвіду розслідування зґвалтувань минулих років; окреслила напрями удосконалення взаємодії слідчого, працівників оперативних підрозділів та інших спеціалістів під час досудового розслідування зґвалтувань минулих років; визначила перелік спеціалістів та форми їх залучення до розслідування зґвалтувань минулих років; розкрила порядок призначення судових експертиз під час розслідування зґвалтувань минулих років; обґрунтувала пропозиції вдосконалення використання психофізіологічної експертизи із застосуванням поліграфа, як до підозрюваного, так і до потерпілого.

Під час написання дисертаційного дослідження авторка застосувала загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання соціальних явищ.

Методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) дозволили детальніше усвідомити поняття, сутність та зміст методики розслідування зґвалтувань минулих років (у всіх розділах дисертації). Порівняльно-правовий метод дав змогу з'ясувати окремі аспекти, що стосуються зґвалтувань минулих років, та виділити певні тенденції опису стану потерпілого, що виникає при зґвалтуванні (підрозділ 1.4). Застосування історичного методу сприяло з'ясуванню процесів виникнення, становлення та розвитку досліджуваного явища (підрозділ 1.1). Метод системного аналізу використано при комплексному узагальненні особливостей тактики проведення слідчих (розшукових) дій (підрозділи 2.2, 3.2, 3.3). За допомогою методу структурно-функціонального аналізу сформульовано поняття криміналістичної характеристики зґвалтувань минулих років та її структурні елементи (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.4). Статистичний метод використано при ілюстрації теоретичних висновків даними державної і відомчої статистики,

для узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації). Соціологічний метод підтвердив висновки даними анкетування працівників підрозділів поліції, чоловіків та жінок (у всіх розділах дисертації).

Наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані і представлені в дисертації, є обґрунтованими і переконливими. Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані й узагальнені аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України та Генеральної прокуратури України за 2010–2017 рр. Проаналізовано матеріали 106 кримінальних справ і 80 кримінальних проваджень (за ст. 152 КК України), узагальнено результати анкетування 170 слідчих та 130 оперативних працівників Національної поліції України з Вінницької, Донецької, Дніпропетровської, Житомирської, Кіровоградської, Київської, Полтавської, Рівненської, Харківської, Херсонської областей та міста Києва.

Для обґрунтування висновків дисертанткою використано широке коло вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, законодавство та інші нормативні акти (перелік їх складає 343 найменування). Більше того, у дисертації вивчена судова практика з визначеної проблематики та підготовлена аналітична довідка за результатами узагальнення кримінальних справ та кримінальних проваджень про нерозкриті злочини минулих років, досудове розслідування яких розпочате за статтею 152 (зґвалтування) Кримінального кодексу України, що свідчить про спробу, спираючись на загальноприйняті положення, висвітлити новітні підходи до її вирішення.

Ключові проблеми дисертації зазначені в її змісті. В роботі авторка вдало розкрила поняття криміналістичної характеристики зґвалтувань минулих років та зміст її елементів, питання організаційно-тактичних засад проведення досудового розслідування даного виду злочинів та пропонує ефективні процесуальні форми взаємодії слідчого та оперативних підрозділів поліції, органів безпеки, Державної пенітенціарної служби України, Державної

прикордонної служби України, Державної фіскальної служби України під час розслідування зґвалтувань минулих років.

Переважна більшість положень, винесених авторкою на захист (с. 2-4), і висновків (с. 209-214) є новими або містять значну частку новизни. З огляду на узагальнення практики реалізації чинного кримінального процесуального законодавства, розроблено наукові засади організації розслідування зґвалтувань минулих років. Найбільш вагомими науковими положеннями дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, вважаються такі:

- обґрунтовано необхідність доповнення КПК України ст. 2431 “Порядок організації та проведення психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа”, законодавче закріплення цієї норми надасть змогу використовувати висновок експерта-поліграфолога як джерело доказів у кримінальному судочинстві, що сприятиме ефективному розслідуванню зґвалтувань минулих років та унеможливить притягнення до кримінальної відповідальності осіб, непричетних до вчинення цього злочину;

- науково обґрунтовано та розроблено проект Закону “Про реєстрацію сексуального злочинця”, що передбачає створення міжвідомчої національної електронної системи реєстрації осіб, які вчинили зґвалтування, що дасть змогу своєчасно виявляти та запобігати зазначеним злочинам, а також сприятиме збиранню доказів та висуненню пошукових версій під час розслідування;

- розроблено алгоритм дій слідчого та працівників оперативних підрозділів у процесі розслідування зґвалтувань минулих років з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань та/або в разі відновлення досудового розслідування, якщо підстави для його зупинення перестали існувати і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта. Запропонований алгоритм дій визначає основні положення та рекомендації під час проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій;

застосування заходів забезпечення кримінального провадження; призначення експертиз; зупинення та закінчення досудового розслідування тощо;

Аналіз дисертації дозволяє стверджувати, що в результаті проведеного дослідження авторка досягнула визначеної мети та дала відповіді на поставлені завдання. На підставі проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані і важливих для забезпечення ефективного розслідування та протидії злочинним виявам сексуального насильства. При цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо аргументованими та оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Робота носить самостійний, творчий характер.

Слід відмітити, що зроблені авторкою висновки та сформульовані пропозиції підкріплені, на мій погляд, досить влучними прикладами (с.43, 59, 63, 76, 77, 118).

Таким чином, з урахуванням зазначеного можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у самому підході до проблеми що досліджується, так і у запропонованому її розв'язанні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висвітлені в роботі положення та рекомендації впроваджено й використовуються як у законотворчій та правозастосовній діяльності (при внесенні змін і доповнень до КПК України з питань психофізіологічної експертизи із застосуванням поліграфа (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 18 липня 2017 р. № 04-18/12-1350), під час розслідування зґвалтувань минулих років, а також у процесі розроблення й удосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативних актів (акт Головного слідчого управління МВС України від 3 грудня 2015 р.), так і в освітньому процесі зі слухачами, курсантами та студентами з навчальних дисциплін “Кримінальний процес”, “Доказування на досудовому розслідуванні”, “Судові та правоохоронні органи України”, “Криміналістика”, “Розслідування окремих видів злочинів”, а також у межах підвищення

кваліфікації слідчих згідно із затвердженими МВС навчальними програмами післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 16 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також десять тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних та науково-теоретичних конференцій.

Дисертація має такі основні структурні елементи: титульний аркуш; анотація; зміст; перелік умовних позначень; основна частина, що складається із вступу, трьох розділів, поділених на десять підрозділів, висновків; список використаних джерел; додатки. (343 найменування на 33 сторінках) та 13 додатків. Повний обсяг дисертації становить 285 сторінок, із них основний текст – 208 сторінок.

Оформлення дисертації та автореферату дисертації Симоненко Наталії Олександрівни на тему “Розслідування згвалтувань минулих років” відповідає вимогам, які висуваються до такого роду робіт. Зокрема, слід відмітити, що структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою.

Таким чином, аналіз змісту дисертації дає підстави констатувати, що вона є цілісним і завершеним дослідженням актуальної для науки надзвичайно складної проблеми. Зрозуміло, що не з усіма висновками і положеннями, що містяться в дисертації, можна погодитися і це стане предметом дискусії, але дисертантці не можна відмовити у розумінні піднятих ним проблем, послідовності та логіці їх дослідження та власного бачення щодо їх вирішення.

Разом з тим, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Н. О. Симоненко, необхідно відзначити, що воно містить положення, висновки і пропозиції, які мають дискусійний характер:

1. Слід звернути увагу на те, що в дисертаційному дослідженні не достатня увага приділена порядку кримінального провадження щодо неповнолітніх, а саме проведенню слідчих (розшукових) дій за участі неповнолітніх як підозрюваних, так і потерпілих.

2. На мою думку, у підрозділі 2.2. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування зґвалтувань минулих років дисертантка не розкрила питання розмежування слідчого освідчення та судово-медичної експертизи.

3. У підрозділі 2.3. Тактика проведення негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення місцезнаходження підозрюваного у кримінальних провадженнях про нерозкриті зґвалтування минулих років на стор. 128 дисертації дисертантка обґрунтовує ефективність проведення негласних слідчих (розшукових) дій за для встановлення місцезнаходження підозрюваного. Але, хотілося б звернути увагу, що характеристика негласних слідчих (розшукових) дій у роботі наводиться стисло, лише у процесуальному аспекті, відокремлено від інших підрозділів дисертації.

4. Науково цінним, безперечно, є проведений авторкою у підрозділі 2.4 дисертаційного дослідження аналіз зарубіжного досвіду розслідування зґвалтувань минулих років, але розглянута автором кількість країн недостатньо репрезентує матеріали дослідження

5. У підрозділі 3.3. Порядок призначення та проведення судових експертиз під час розслідування зґвалтувань минулих років, доцільно було б, вказати останні зміни до ст. 242, ст. 243, ст. 244 Кримінального процесуального кодексу України та щодо підстав проведення експертизи, порядку залучення експерта та розгляду слідчим суддею клопотання про залучення експерта.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та сподіваюсь, що вони будуть додатково аргументовані під час захисту та можуть бути предметом наукових дискусій з зазначених питань.

Таким чином, можна зробити загальний висновок, що дисертаційне дослідження Симоненко Наталії Олександрівни на тему “Розслідування зґвалтувань минулих років” відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями). Отже, Симоненко Наталія Олександрівна на основі публічного захисту дисертації заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент –

Професор кафедри правосуддя

юридичного факультету

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

доктор юридичних наук, професор

О. П. Кучинська

Підпис професора Кучинської О.П.

засвідчую

